

Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi

Erdoğan GÜLCÜ¹

Samirye TUNÇ²

Özet

Osmanlı modernleşmesinin önemli safhalarından biri de kadınların toplumsal rollerinin değişmesidir. Osmanlı kadınlarının rollerindeki değişiminde önemli katkı sağlayan unsurlardan biri de kadınların basın hayatına girmeleridir. Osmanlı basın tarihinde kadınlara yönelik birçok gazete ve dergi yayınlandı. Hatta bu yayınların bazıları bizzat kadınlar tarafından çıkarıldı. Bu yayınlardan biri de II. Meşrutiyet döneminde yayın hayatına giren Kadınlar Dünyası dergisidir. Bu derginin önemli bir özelliği de yönetici ve yazar kadrosunun tümünün kadın olmasıdır. Bu çalışmada, Osmanlı kadınları üzerinde önemli tesirleri olan ve kadınların örgütlenmesinde büyük rol oynayan Kadınlar Dünyası dergisini tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı kadını, Osmanlı kadın hareketi, Kadınlar Dünyası dergisi, Müdafaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti, Nuriye Ulviye Mevlan.

Magazine of Kadınlar Dünyası in the Ottoman Press Life

Abstract

Change in the women's social roles is one the important stages during Ottoman modernization. Getting to the press is one of the factors that contribute to the changes in Ottoman women's roles. Many newspapers and magazines for women were published on the Ottoman press. In fact, some of these publications were broadcast by women. One of these publications released during the period of Constitutional Monarchy II is the Magazine of Kadınlar Dünyası. An important feature of this magazine is that all executive and writer staff was composed of women. In this study, Magazine of Kadınlar Dünyası which had major and significant roles, on women and in the organization of women was introduced.

Keywords: Ottoman Women, Ottoman Women's Movement, Magazine of Kadınlar Dünyası, Müdafaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti, Nuriye Ulviye Mevlan.

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Kilis-TÜRKİYE.

E-posta: e.gulcu@kilis.edu.tr

² Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis-TÜRKİYE.

Giriş

XVIII. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan Avrupa'daki ekonomik gelişmeler, XIX. yüzyılda sosyal alanda önemli değişimlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Avrupa'daki ekonomi alanındaki hızlı gelişmeler, beraberinde ucuz iş gücüne de büyük ihtiyaç duyulmasına yol açtı. O zamana kadar çalışma hayatında pek ihtiyaç duyulmayan ve sosyal hayatta geri planda duran kadınlar fark edilerek çalışma hayatına katılmaları sağlandı. Böylece kadınlar, aile hayatının dışına çıkmalarıyla birlikte, sosyal ve çalışma hayatının önemli roller üstlenen etkin bir parçası haline geldiler.

Kadınların çalışma hayatına girişleri, kadının özgürleşmesini ve beraberinde de kadın haklarını gündeme getirdi. XIX. yüzyılda Avrupa'da kurulmaya başlayan kadın örgütleri; çalışma koşullarının düzeltilmesi, eşit işlerde eşit ücret alma talebi, erkeklerin sahip olduğu bazı hakların kadınlara da verilmesi gibi talepleri dile getirdi³.

Kadınların, merkezinde yer aldığı bu dönüşüm hareketi feminizm anlayışını ortaya çıkardı. Feminizm, kadınların bir yol haritasıydı ve kadınların ne istediklerini açıklayan bir kavramdı. Zira feminizme göre kadın ailedeki statüsünün yanında işçi, memur, mühendis, doktor vb. gibi her meslekte yerini alacak ve kendini ispatlayacaktı⁴.

Avrupa gündemini oluşturmaya başlayan bu kadın hareketi, Osmanlı kadınlarını da etkilemesi kaçınılmazdı. Nitekim Tanzimat'la birlikte başlayan modernleşme hareketleri, kadınlar için de bir fırsat oluşturdu. Böylece Osmanlı kadınları, Avrupalı hemcinslerinin yolunu takip ederek, toplumda seslerini daha fazla duyurma, etkin roller üstlenme ve haklarını elde etme çabası içerisine girdiler.

Osmanlı Kadınlarının Örgütlenmesi

Bir kültürel değişim hareketi olarak Osmanlı modernleşmesi, toplumu her yönden etkiledi ve yeni bir medeniyetin eşiğine gelmesini sağladı. Osmanlı kadınlarının da bu değişimden etkilenmemesi kaçınılmazdı. Modernleşme sürecinin başlamasıyla beraber Osmanlı kadınları da, kamusal ve toplumsal alanın her safhasında yer almak için harekete geçti. Kadınlar arasındaki bu uyanış ve eyleme dönüşmesi, Osmanlı'da kadın hareketi olarak isimlendirilmektedir.

³Leyla Kaplan, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadınlarının Özgürleşme Hareketi", *Osmanlı*, C. 5, Ankara, 1999, s. 466.

⁴Serpil Çakır, " II. Meşrutiyet Devri Kadınlarının Aile Anlayışı", *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 1, Ankara, 1992, s.239.

Aslında Osmanlı kadınlarının toplumsal statülerindeki ilk değişim belirtileri, XIX. yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Bu değişim, XVII. yüzyılda kadınların içinde buldukları yaşam alanlarını değiştirme ve genişletme girişimiyle başladı. XVIII. yüzyılda bilhassa Lale Devri'ndeki gelişmelerle bu değişim ivmesinin biraz daha arttığı gözlemlenmektedir. Fakat asıl değişim Tanzimat'ı takip eden yıllarda gerçekleşti.

Artık kadınlar ev içerisinde anne ve eş olma yanında, kendilerini ifade edebilecek yeni toplumsal roller üstlenmeye başladılar. Ancak kadınların toplumsal rollerinde başlayan bu değişimin yine de Osmanlı cinsiyet düzenini fazla sarstığını, yani kamu-özel ayırımının temelini bozduğunu söylemek de pek doğru değildir⁵.

Kadınların toplumsal rollerinin değişiminde kadın örgütlerinin de önemli ölçüde tesiri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Osmanlı kadınlarının toplumsal hizmet amacıyla kurdukları çeşitli cemiyet ve dernekler, düzenledikleri toplantı, konferans, seminer vb. faaliyetlerle kadınların eğitilmesine önemli bir katkı sağladılar⁶.

Tanzimat sonrası kadınlar arasında başlayan hareketlilik II. Meşrutiyet ile birlikte toplumda daha etkili olabilmek amacıyla örgütlenmeye gitmelerine yol açtı. Kadınların bu örgütsel mücadelesine İttihat ve Terakki Fırkasının da önemli destek verdiği görülmektedir. Bilhassa iktidarda buldukları sırada, mesleklerde olduğu gibi, toplumsal ve ekonomik koşullarda da kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanılmasına yönelik adımlar dahi atılmaya çalışılmıştır⁷. Bu sırada büyük kentlerde kadın haklarını korumak ve savunmak amacıyla çeşitli dernek ve cemiyetler kurulmaya başlandı⁸. Bu kadın örgütlerinin bir kısmı kadın haklarının savunulması yönünde, bir kısmı da yardım kuruluşu olarak hizmet vermek amacıyla kuruldu. 1913 yılına gelinceye kadar; *Teali-i Nisvan Cemiyeti*, *İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi*, *Teali-i Vatan-ı Osmanî Hanımlar Cemiyeti*, *Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyeti*, *Esirgeme Derneği* ve *Mamulât-ı Dâhiliye İstihlâkı Kadınlar Cemiyet-i Hayriye* vb. gibi kadınlar tarafından kurulan cemiyetler faaliyete başladı. 1913 ve sonrasında ise

⁵Yılmaz Yıldırım, *Şerif Mardin Düşüncesi Işığında Türk Modernleşmesi Açısından Sivil Toplum ve Osmanlı Kaynakları*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 250-251.

⁶Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler*, İstanbul, 2009, s. 135.

⁷Ahmet Özkiraz, M. Nazan Arslanel, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.3, No: 1, 2011(Online), s. 3-4.

⁸Standford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul, 1982, s.369.

Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Heyeti, Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti kuruldu⁹.

Bu cemiyetlerden *Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti*, II. Meşrutiyetin getirmiş olduğu karışık ortamda ilk gerçek kadın derneği olarak dikkat çekmektedir. Nuriye Ulviye Mevlan'ın başkanlığını yapmakta olduğu bu cemiyetin yayın organı da Kadınlar Dünyası dergisiydi. Cemiyetin kuruluş amacı; kadınların toplumdaki konumunu düzeltmek, kadınların iş hayatına girmesini sağlayarak erkekler nezdinde hakir görülen durumunu ortadan kaldırmak, kadınların kılık kıyafetlerini düzeltmek, kadına eğitim hakkının verilmesini ve toplumdaki kadına yönelik uygulanan baskıcı bazı gelenekleri ortadan kaldırmak vb. kadın meselelerin çözümü için faaliyet göstermekti. Kadınların gerçekleştirmek için mücadele verdiği bu istekler, Kadınlar Dünyası dergisine gönderilen makale ve okur mektuplarında da yer almaktaydı.

Hükümet tarafından savaş ortamında kurulmuş olan *Hilâl-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti* ve *Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiye* vb. dernekler de mevcuttu. Bu cemiyetlerde aydın kent kadınları faaliyet göstermesine rağmen, kurucuları arasında tek kadına bile rastlanılmamaktaydı¹⁰. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Besim Ömer Paşanın rehberliğinde 100 kadın üye kaydedilmesiyle beraber, cemiyet içerisinde kadınlar önemli hizmetler vermeye başladılar. Örneğin; Balkan Savaşları esnasında kadınlar birçok yardımlar toplayarak yeni kurulan Hilâl-i Ahmer hastaneleri için gerekli olan çamaşır, çarşaf, sargı vb. ihtiyaçları temin ettiler¹¹.

II. Meşrutiyet ile birlikte örgütlenmeye başlayan kadın hareketi, öncelikle kadınların sosyal alanlarda var olma mücadelesi verdi. Akabinde kadınların toplumda daha etkin yer alabilmesi için mücadeleyi siyasal alana da taşımak amacıyla harekete geçildi. Bunun için Nesihe Muhiddin öncülüğünde *Kadınlar Halk Fırkası (KHF)*'nin kurulması için çalışmalar yürütüldü. 15 Haziran 1923 tarihinde gerçekleştirilen Kadınlar Şurası'nda KHF'nin kurulmasına karar verildi. Bunun üzerine fırka nizamnamesi ve programı hazırlanarak yayımlandı. Nezihe Muhiddin önderliğinde kurulan bu fırka, kadınların siyasi ve içtimai haklarını kazanması için mecliste mücadele vermeyi amaçlamaktaydı¹². Ancak 1924 yılında hükümet aldığı bir kararla, KHF'nin kuruluşuna izin vermediğini açıkladı. İzin alamayan fırka, sekiz ay sonra *Türk Kadınlar Birliği*'ni kurdu¹³. Artık kadınlar bu birlik

⁹Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C. I, İstanbul, 1988, s.477-482.

¹⁰T. Z. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C. I, s. 509.

¹¹Zuhal Özyayın, "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu Ve Çalışmaları", *Türkler*, C. 13, Ankara, 2002, s.691.

¹²Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap*, İstanbul, 2003, s. 127.

¹³Y. Zihnioğlu, *age.*, s.150.

çatısı altında, kadınların siyasi ve sosyal haklarını elde etmesi için mücadele vermeye başladılar.

Osmanlı Basın Hayatında Kadınlara Yönelik Yayınlar

Osmanlı basın tarihi 1831’de Takvim-i Vekâyi ile başladığı kabul edilse de, basın hayatında ilk özel Türk gazetesi 1861’de İbrahim Şinasi ile Agah Efendi tarafından yayınlanan *Tercümân-ı Ahvâl*¹⁴ ile sivil gazete dönemi başladı. Bu gazete ile başlayan sivil gazetecilikte kadınlara yönelik ilk yayını yapan, 1868’de Ali Reşit tarafından çıkarılan *Terakki* gazetesi oldu. Gazetede kadınların eğitilmesi, çok eşlilik gibi kadın haklarına yönelik konulara değinilmekte, okuyucu mektuplarına da yer verilmekteydi. Kadınların siyasi hakları hakkında ilk bilgilere de bu gazetede yer verildiği görülmektedir. Müslüman kadınları çalışmaya davet eden gazete, kadınlar tarafından ilgi görünce *Muhadderat* adı ile kadınlar için haftada bir yayınlanan bir de ilave vermeye başladı¹⁵.

Kadınlara yönelik bir başka yayında, *Vakit Yahut Mürebbi-i Muhadderat* adlı dergiydi. 1875’de Filip Efendi tarafından çıkarılan bu dergi, haftalık olarak yayınlanmaktaydı. Kadınları aydınlatmayı amaç edinen ve yayımcısı Mahmut Celaleddin olan *İnsaniyet* dergisi, 1882’de yayın hayatına girdi¹⁶. 1886 yılında *Şükûfezâr* dergisi Afife Hanım tarafından yayınlanmaya başladı. Bu dergi siyasi içerikli olmayıp, kadınların meselelerini topluma duyurmayı amaçlayan bir yayın politikası takip etmekteydi¹⁷.

Kadınlara yönelik bir diğer yayın da II. Abdülhamit tarafından yayımına destek verilen *Mürüvvet* dergisiydi. Bu yayın, ilk defa konu başlıklarına göre düzenlenmiş bir dergi olma özelliğiyle dikkat çekmektedir. Ayrıca Osmanlı kadınlarını dünya kadınlarından haberdar etmeye yönelik bir yayın politikası izlemekteydi. Edebiyatçı kadınlara ilk defa bu dergide yer verildiği görülmektedir¹⁸.

1889’da Hatice Semiha ve Rabia Kamile adlı hanımlar tarafından *Parça Bohçası* dergisi çıkarıldı. Ancak tek sayı çıkarılan bu dergide kadınlara

¹⁴1831’de yayınlanan *Takvim-i Vekâyi* resmi bir gazete olması, 1840’da yayınlanan *Ceride-i Havâdis* ise yabancı uyruklu bir kimse tarafından yayınlanması sebebiyle gerçek manada ilk özel Türk gazetesi *Tercümân-ı Ahvâl*’dir. Bkz. Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 2010, s.260-261.

¹⁵Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara, 1998, s. 10.

¹⁶Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Ankara, 1991, s. 40.

¹⁷Bu derginin ilk 5 sayısı ancak günümüze ulaşabilmiştir. Bkz. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, 1996, s.26.

¹⁸S. Çakır, *age.*, s. 27.

yönelik olarak, ev işleri, ev düzeni, çocuk bakımı, pastacılık ve aşçılık gibi konular yer almaktaydı¹⁹.

II. Meşrutiyet dönemine kadar kadınlara yönelik yayınlar arasında *Hanımlara Mahsûs Gazete* en dikkat çeken yayın oldu. Bu gazete, 1 Ağustos 1895'te yayın hayatına girdi ve kesintisiz olarak 580 sayı yayınlandı. Uzun süreli olarak yayın hayatında kalması, bu gazetenin kadın yayınları arasında önemli bir yer tutmasını sağladı²⁰. Bu gazetenin diğer bir önemli özelliği de, kadınlar için bir okul olmasıdır. Nitekim birçok kadın yazar, ilk yazılarını bu gazetede yayınladılar²¹.

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı kadın hareketinin önemli bir ivme kazandığı dönem oldu. Bu dönemde toplumun birçok kesiminde dile getirilen özgürleşme söylemleri doğal olarak kadınları da etkilemesi kaçınılmaz oldu. Osmanlı kadınları, haklı mücadelelerini halka daha etkili şekilde duyurmak ve kamuoyu oluşturmak amacıyla harekete geçerek, birçok gazete ve dergi çıkarmaya başladılar.

1908'de ilk önce *Demet*, daha sonra *Mehâsin* ve *Kadın* dergileri yayın hayatına girdi²². Hakkı Bey tarafından yayınlanan *Demet* dergisi, ilk defa siyasi konulara yer vermesiyle dikkat çekmektedir. Genç Türkler hareketini desteklemeye yönelik birçok yazının, dergi sayfalarında yer bulduğu görülmektedir. Bu hareketin, kadınlar arasında da yayılmasında önemli katkısı olmuştur²³.

Bu dönemin diğer bir yayını da *Kadın* dergisidir. 1908–1910 yılları arasında yayınlanan dergi, fikri ve edebi bir dergi özelliği taşımaktadır²⁴. Selanik'te yayınlanan ilk kadın dergisi olup, 30 sayı çıktı. Dönemin önemli yazarları olan Fatma Aliye, Emine Seniye, Nigar bint-i Osman, Naciye, Abdullah Cevdet ve Ömer Seyfettin'in dergide yazıları yayınlandı²⁵. II. Meşrutiyet döneminin diğer bir dergisi *Mehâsin* ise, Asâf Muammer ve Mehmet Rauf tarafından çıkarıldı²⁶. Dergide, kadınlar için düzenlenen konferanslar yazılı hale getirilerek yayınlanmakta, diğer ülkelerdeki kadınlardan bahsedilmekte, kadın faaliyetleri ve dernekleri hakkında

¹⁹S. Çakır, *age.*, s. 27. Şefika Kurnaz ise, *Parça Bohçası* dergisinin ilk yayım tarihini 1887-88 yılı olarak vermektedir. Bkz. Ş. Kurnaz, *age.*, s. 41.

²⁰Mustafa Çiçekler, Fatih Andı(hzl.), *Yeni Harflerle Hanımlara Mahsus Gazete*, İstanbul, 2009, s. 14.

²¹Emel Aşa, "1869-1923 Yılları Arasında Yayınlanan Türk Kadın Ve Aile Dergileri", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 3, Ankara, 1992, s. 967.

²²S. Çakır, *age.*, s. 27.

²³L. Kaplan, *age.*, s. 11.

²⁴L. Kaplan, *age.*, s. 12.

²⁵S. Çakır, *age.*, s. 37.

²⁶L. Kaplan, *age.*, s. 12.

bilgilere yer verilmekteydi. Bugün basın hayatında rastlandığı gibi, derginin promosyonlara da yer vermesi dikkat çeken bir diğer husustur²⁷.

Bahsedilen dergilerden başka, II. Meşrutiyet döneminden Cumhuriyet dönemine kadar birçok dergi de yayın hayatında yer aldı. Bu dergilerden bazıları çok kısa sürmesine karşılık, bazıları ise uzun süre yayın hayatında bulundu. Bu dönemde yayın hayatına giren kadın dergilerinden bazıları şunlardır: *Musavver Kadın*, *Kadın*, *Kadınlar Dünyası*, *Erkekler Dünyası*, *Güzel Prenses*, *Kadınlık*, *Sıyanet*, *Seyyale*, *Hanımlar Âlemi*, *Kadınlar Âlemi*, *Kadınlık Hayatı*, *Bilgi Yurdu Işığ*, *Türk Kadını*, *Genç Kadın*, *Kadın Duygusu*, *İnci*, *Diyanet*, *Kadınlar Sanatı*, *Hanım*, *Kadınlar Saltanatı*, *Ev Hocası*, *Süs*, *Firuze*... Bu dergilerde, sadece dönemin aydın kadın yazarlarının makaleleri yer almadı. Hemen her kesimden kadınların gönderdikleri yazı ve mektuplar da bu dergilerde yer bulmaya başladı. Bu gelişmeler, artık Osmanlı toplumunda kadın anlayışının değişmekte olduğunu da gösteren önemli bir işaretti. Nitekim Osmanlı basın hayatında yer alan kadın yazarlar da, batı kültürüyle yetişmiş, iyi tahsil görmüş, hemen hepsi dil bilen, Avrupa basınına takip eden kültürlü kadınlar olduklarını da hatırlatmak gerekir²⁸.

Kadınlar Dünyası Dergisi

Kadınlar Dünyası dergisi²⁹ Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin yayın organı olup, imtiyaz sahibi Nuriye Ulviye Mevlan'dı. Balkan Savaşı sonrasında 4 Nisan 1913'te yayınlanmaya başlayan Kadınlar Dünyası dergisi, fasılalarla 1921 yılına kadar yayınlanmaya devam etti. Bu süre içerisinde dergi yayımına üç kez ara vermek zorunda kaldı. Derginin ilk kez kesintiye uğraması, kâğıt sıkıntısı nedeniyle 153. sayıdan sonra oldu ve üç ay sürdü. Dergi yeniden yayına başlayarak 164. sayıya kadar çıktıktan sonra, 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ikinci defa yayına ara vermek zorunda kaldı. 2 Mart 1918'de dergi tekrar yayınlanmaya başladıysa da, 194. sayı çıktıktan sonra üçüncü defa yayına ara verdi. Derginin son kez basın hayatında yer alması 1921 yılında olup, bu defa 15 sayı çıktıktan sonra bir daha yayınlanmadı³⁰.

Derginin ilk sayfasında Kadınlar Dünyası isminin altında “fennî, ictimâ'î, edebî hanımlara mahsûs yevmî gazetedir” şeklinde yer alan ibare ile

²⁷ S. Çakır, *age.*, s. 35.

²⁸ L. Kaplan, *agm.* s. 467.

²⁹ Kadınlar Dünyası 101. sayısından itibaren kapaklı çıkmaya başladı ve gazeteden daha fazla format ve içeriği ile bir dergi vasfında görünmektedir. Bu sebeple Kadınlar Dünyası dergi olarak da isimlendirilmektedir. Biz de aynı kanaati taşıdığımızdan ve bir karışıklığa sebep olmamak için yayımlanan tüm sayıları için dergi vasıflandırmasını uygun gördük.

³⁰ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, 1996, s. 80.

günlük yayınlanan bir gazete olduğu ifade edilmekteydi. Günlük olarak yayınlandığı ilk 100 sayısında 4 sayfa olarak çıkmaktaydı.

Kadınlar Dünyası'nın 101. sayısından itibaren önemli değişikliklere gidilerek sayfa sayısı 16'ya çıkarıldı. Ayrıca kapakta yer alan Kadınlar Dünyası isminin altında "Kadınlık, hukuk ve menâfi'ini müdâfa' eder. Cuma'aertesini günleri neşr olunur musavver gazetedir" ibaresinden sadece kadınlara yönelik bir yayın olmakla kalmayacağı, kadın hak ve menfaatlerini savunan bir yayının politikasını takip edeceği anlaşılmaktadır. Ayrıca kullandığı ibarede kendisini haftalık yayınlanan resimli bir gazete olarak tanıtsa da, artık kapaklı yayınlanan ve içeriği ile bir gazeteden çok bir dergi vasfındaydı.

Derginin yayınlandığı adres olarak Binbirdirek'te Serbesti Matbaası verilmekte olup, ikinci bir uyarıda bulunularak gönderilen makalelerin yayınlanmadığı takdirde geri iade edilmeyeceği ifade edilmekteydi. Derginin ön sayfasında yer alan "Sahifemiz cins ve mezhebtetrik etmeksizin muhterem Osmanlı hanımları asârına münhasırdır" ibaresi ile din ve cinsiyet ayırımına gidilmeksizin her kesime hitap edeceğine vurgu yapılması, *Osmanlıcılık* akımı etkisinde olduğu izlenimini vermektedir.

Kadınlar Dünyası'nın dağıtım merkezi Babıâli Caddesi'ndeki Marifet Kütüphanesi olup, günlük nüshası 10 para ve senelik abone bedeli posta ücretiyle birlikte 100 kuruşa satılmaktaydı³¹. Yayın hayatına girmesinden kısa süre sonra, geçmiş nüshalara okuyucuların talebinden olsa gerek 10 paraya satılmakta olduğu duyurulmaktaydı³². Bununla beraber, "memâlik-i ecnebiye için abonelik ücreti seneliği 38 frank, altı aylığı ise 20 frank" olarak belirtilmiş olması³³, dergiye talebin sadece Osmanlı kadınlarından olmadığını, hatta yurtdışından da talebin olduğunu göstermektedir.

Derginin mahalli dağıtımını da ilk önce Beşiktaş'ta Tramvay Caddesi'nde bulunan Abbas Kütüphanesi'nden yapılırken³⁴, daha sonra Babıâli Caddesi'ndeki Nazret Efendi'nin Merkez Kütüphanesi'nde satılmaya başlanıldı³⁵.

Kadınlar Dünyası, resimli bir yayın olmasından sonra, gerek kapağında ve gerekse iç sayfalarında yerli veya yabancı kadın resimlerine oldukça yer verilmeye başlanıldı. Bu resimlerin bazılarını batılı ve doğulu kadın

³¹Bkz. *Kadınlar Dünyası*, S. 3, 6 Nisan 1329/19 Nisan 1913, s. 4. Ancak 101. sayıdan itibaren sayfa sayısı 16'ya çıkarılınca derginin günlük bedeli 60 paraya çıkarılmış, ancak senelik bedelinde bir değişikliğe gidilmemiştir. Bkz. S. 101, 20 Temmuz 1329/2 Ağustos 1913, s. 1.

³² Bkz. *Kadınlar Dünyası*, S. 15, 18 Nisan 1329/1 Mayıs 1913, s. 4.

³³ Bkz. S.34, 7 Mayıs 1329/20 Mayıs 1913, s. 1.

³⁴ Bkz. *Kadınlar Dünyası*, S. 27, 30 Nisan 1329/13 Mayıs 1913, s. 4.

³⁵ Bkz. *Kadınlar Dünyası*, S. 78, 20 Haziran 1329/3 Temmuz 1913, s. 4.

sınıflandırmayla vermesi, doğulu ve batılı kadın giyim tarzlarını okuyucuya yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Doğudaki kadın daha çok muhafazakâr ve gelenekçi bir yapıda gösterilirken, batılı kadın daha çok dönemin yeniliklerine ayak uyduran bir kadın betimlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkatimizi çeken bir resimde ise, elleri kelepçeli yukarıya doğru bakan bir kadın resmi yer almakta olup, resmin altında “Hemcinsinize revâmıdır bu şiddet, esir değiliz isteriz hürriyet” ifadeleri ile kadınlığın esaretten kurtulması çabası tasvir edilmektedir (Bkz. EK-I)³⁶.

Kadınlar Dünyası, 113. sayısından itibaren adı hem Arap, hem de Latin harfleriyle yazılmaya başlandı. Dergi kapağının sağ alt köşesinde ise Kadınlar Dünyası adının Fransızca anlamını taşıyan “Monde Feminin” ibaresine yer verildi. Bununla beraber 121. sayısından itibaren, dergiyle beraber 4 sayfalık Fransızca bir ek yayınlandı. Ancak bu şekilde yayın 128. sayıya kadar devam etti (Bkz. EK-II).

Dergi, Kadınlar Dünyası adını kullanırken esasen kadınlara has bir dünyanın varlığını tanıtmayı amaçlamıştı. Kadınlara özgü bir dünya oluşturmak ve bu dünyanın varlığını topluma kabul ettirmek derginin temel misyonu haline gelmişti. Kadınlar Dünyası sadece Türk kadınına değil, aynı zamanda Türkçe bilmeyen veya Türkçeyi az bilen ecnebi kadınlara dahi seslenmekteydi. Örneğin, dergide “Gedik Pâşâ sâkinlerinden ve Rûm milleti efrâdından ve tebâ‘-i Osmaniyyeden Fransızca ve Rûmcamu‘allîmesi Loksandra Aslanidi” şeklinde künyesi verilen bayanın Kadınlar Dünyası yazarlarına ithafen yazdığı mektup yayınlandı. LoksandraAslanidi mektubunda; gazetenin kendisinde uyandırdığı milli hislerden bahsetmekte ve Osmanlı tebaası olarak fikir birliğine gidilmesi gerektiğini ifade etmekteydi³⁷.

Kadınlar Dünyası’nın yayın hayatına girmesiyle birlikte kadınlar arasında büyük ilgi uyandırması, kısa zamanda dış basının da dikkatini çekti. Nitekim yayına derginin yayına başlamasından kısa süre sonra, Berlin’de yayınlanan *Berliner Tageplat* dergisi ve Paris’te yayınlanan *Maten* gazetesinin muhabirleri, Kadınlar Dünyası’na ziyaret ederek tebrik ettiler. Ancak yabancı basının bu ilgisine karşılık yerli basında görev yapan erkek gazetecilerin, Kadınlar Dünyası’na karşı ilgisiz kalmaları dikkat çekicidir.

³⁶ Bkz. *Kadınlar Dünyası*, S. 105, 17 Ağustos 1329/30 Ağustos 1913, s. 9.

³⁷ LoksandraAslanidi, “Kadınlar Dünyası Muharrirelerine”, *Kadınlar Dünyası*, S.62, 4 Haziran 1329/17 Haziran 1913, s. 4. Bundan sonraki dipnotlarda Kadınlar Dünyası’ndan yapılacak alıntılarda, yazar adı, makale veya yazının adı, sayı, yayın tarihi ve sayfa numarası verilecek; mükerrer şekilde Kadınlar Dünyası ve basım yerine atıfta bulunulmayacaktır.

Hatta bu konuda dergide yayınlanan yazıda bu çelişkiye dikkat çekilmektedir³⁸.

Kadınlar Dünyası okurları, dergide yayınlanan makalelerin mahiyeti hakkında veya içeriğinin kendilerini etkileyip etkilemediği hususunda mektupla cevap verebilme imkânı da bulmaktaydılar. Bu mektuplara çoğunlukla “Sevgili Kadınlar Dünyası vasıtasıyla” başlığını taşıyan ifadeyle giriş yapılmakta, dergi aynı zamanda kadınlar arasında iletişim sağlama işlevini de görmekteydi.

Ülke içerisinde aydınların dahi bu ilgisizliğine karşı Osmanlı kadınları, seslerini daha iyi duyurabilmek ve kadın haklarını daha güçlü savunabilmek amacıyla bir araya gelmenin şart olduğunu gördüler. Kadınlar arasında birliği sağlamanın bir yolu da, bir cemiyet etrafında birleşmekti. Kurulacak bu cemiyetin, Kadınlar Dünyası etrafında olması görüşü kadınlar arasında daha fazla ilgi gördü. Dergi vasıtasıyla kadınlar her türlü girişimden haberdar olmaları sebebiyle, kadınların cemiyet çatısı altına girmeleri ve kolay organize olmaları mümkün olacaktı. Bu hususta, Emine Seher Ali kurulacak cemiyetin, İstanbul’da şubeler halinde, vilayetlerde, sancaklarda hatta kazalarda kulüpler şeklinde örgütlenmesini ve kurulacak derneğin en büyük amacının umumi iştirakin sağlanmasını temin etme hususunda önemle durulmasını hatırlatmaktaydı³⁹.

Nihayet kadınların büyük gayretleri sonucunda *Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti* kuruldu ve cemiyet programı derginin ilk sayfasından duyuruldu⁴⁰. Cemiyetin kuruluş amacı programın mukaddimesinde şu esaslarla ifade edilmekteydi: Memleketin ihtiyacıyla doğru orantılı olarak kadınların dış kıyafetlerinin düzeltilmesi, kadınların mesai etmesiyle sefaletten kurtarılması ve eğitimle kadınların irfan seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmekteydi⁴¹.

Cemiyetin kurulmasının akabinde hemen faaliyete geçtiği dergide yayınlanan “Kıyafetimizin Islahı” başlığını taşıyan makalenin yayınlanmasından anlaşılmaktadır. Zira cemiyet programının amaçları

³⁸ “Avrupa Matbû’âtı Münasebetiyle”, S. 1417 Nisan 1329/ 30 Nisan 1913, s.1

³⁹ Emine Seher Ali, “İş Görebiliriz”, S. 26, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913, s. 3.

⁴⁰ Cemiyet programı 5 fasıldan oluşmaktaydı. Birinci fasılda, cemiyetin ismine merkezine amacına ve armasına yer verilmekteydi. İkinci fasılda, idare heyetinin teşekkülü ile ilgili maddeler yer almaktaydı. Üçüncü fasılda, cemiyete giriş şartları; dördüncü fasılda, umumi heyetin vazifeleri ele alınmaktaydı. Son olarak beşinci fasılda ise, cemiyete bağlı şubelerin kurulma esaslarına yönelik maddeler bulunmaktaydı. Bkz.“ Osmanlı Müdâfa’a-i Hukûk-ı Nisvan Cemiyeti Programı”, S.55, 28 Mayıs 1329/10 Haziran 1913, s.1.

⁴¹ “Osmanlı Müdâfa’a-i Hukûk-ı Nisvan Cemiyeti Programı”, s.1.

arasında ilk sırada ifade edilen madde kıyafetin milli bir şekil alması yönündeydi⁴².

Bu arada, cemiyete üye olmak isteyen kadınlara yönelik dergide çağrılar yapıldığı da görülmektedir. Cemiyete üye olmak isteyen kadınlar giriş bedeli olarak bir kereye mahsus 25 kuruş, daha sonra her ay asgari 5 kuruş aidat vermeleri gerekmekteydi⁴³. Cemiyete ait her türlü etkinliklere davet ve haberler ile cemiyet programının Kadınlar Dünyası'nda yayımı, derginin cemiyetin yayın organı olarak çalıştığını da göstermektedir.

Yayınlanma Amacı

Derginin amacını, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin amacından bağımsız olarak ele almak doğru bir yaklaşım değildir. Zira cemiyetin adeta kalbi ve akli olan dergi ile cemiyetin ortak amaçlarının olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim cemiyetin kuruluş amacı yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, kadınların kıyafetinin düzeltilmesi, kadının çalışma hayatına girmesi, kadınların eğitimi üzerinde odaklanmaktaydı. Ancak derginin içeriğinden kadın hareketinin bu üç konu ile sınırlandırılmayacak kadar şümüllü olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Osmanlı kadınları, haklarının iadesi için gösterdikleri çabaları “kadın inkılâbı” olarak tanımlamışlardır. Zira Osmanlı kadınlarının kullandığı “kadın inkılâbı” tabiri Fatma Zerrin'in: “Biz inkılâpçıyız ve vazifemiz ağır, mesuliyetimiz büyüktür!” ifadesinden anlaşılmaktadır⁴⁴. Kadınların bu gayretleri temelde toplumda hüküm süren ve kadınları ezici bir baskı altında bırakan taassup halini almış geleneklerin ortadan kaldırılmasına yönelik olmuştur.

Dergide fikir birliğinin oluşmasına yönelik birçok tartışma meydana gelmekteydi. Makalelerde kadınların yürütülecek her türlü faaliyette, birlikte hareket etmelerinin önemi üzerinde durulmaktaydı. Okurların dergiye gönderdiği mektuplarda da bu husus dikkati çekmektedir. Bu tartışmalar neticesinde birçok mevzuda kadınlar arasında fikir birliği sağlandığı ve kadınların birbirlerine destek verdikleri de görülmektedir. Kadınların tek çatı altında birleşmesinin kadın mücadelesini daha güçlü kılacağına duydukları inanç, dergiye gönderilen hemen hemen her yazıda vurgulanmaktadır. Bu yazılarda, kadınlar erkeklerle eşit olduklarını da ispatlamaya çalıştıkları da görülmektedir. Bu hususta Sacide Hanım kadın-erkek eşitliğini şu şekilde ifade etmektedir:

⁴² “Kıyafetimizin Islahı”, *Kadınlar Dünyası*, S.57, 30 Mayıs 1329/12 Haziran 1913, s.1.

⁴³ “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti Faaliyette”, S.64, 6 Haziran 1329/19 Haziran 1913, s.1.

⁴⁴ Fatma Zerrin, “Tiz Refîâr, Fakat Mantıkla”, S.92, 4 Temmuz 1329/17 Temmuz 1913, s.3.

“Mâdemki gazetemize Kadınlar Dünyası nâmını verdik o hâlde mündericâtına son derece i'tinâ ederek erkeklerimize fâ'ik olduğumuzu isbât etmeliyiz”⁴⁵.

Kadınların savundukları konular ve kadınların talepleri dergi vasıtasıyla gündeme taşınırken, yapılması planlanan icraatların faaliyete geçmesinde de cemiyet etkin bir rol oynamaktaydı. Bu bağlamda derginin en önemli amacını “*kadın inkılâbını*” gündeme taşıyarak sorunların çözülmesinde kamuoyu oluşturmak şeklinde izah etmek mümkündür.

İdari ve Yazı Kadrosu

Kadınlar Dünyası'nın sahibi, yazı kadrosu, dergiye gönderilen makale ve okur mektuplarıyla tamamen kadınlara ait olan bir dergiydi. Derginin kapağında Kadınlar Dünyası yazısının hemen üst köşesinde yer alan ibarede imtiyaz sahibinin Nuriye Ulviye, yazı işleri müdürünün ise Emine Seher Ali olduğu anlaşılmaktadır. Derginin 106. sayısından itibaren E. Seher Ali için kullanılan “müdire-i mesûle” ibaresi derginin kapağında yer almamaktadır. Buradan yazı işleri müdürünün değiştiği anlaşılmaktadır. 108. sayıdan itibaren ise imtiyaz sahibi olarak Nuriye Ulviye adı Nuriye Ulviye Mevlan olarak değiştirilmiştir. Bu tarihte Nuriye Ulviye'nin, Mevlanzade Rıfat Bey ile evlenmesiyle birlikte olmuştur⁴⁶.

Kadınlar Dünyası dergisinin yazı kadrosu hakkında kesin bir bilgi yer almamaktadır. Fakat Mükerrerem Belkıs, Emine Seher Ali, Atiye Şükran, Aliye Cevat, Safiye Büran, Aziz Haydar, Nimet Cemil Meliha Cenar, Sacide, Belkıs Şevket, Seniye Ata, Fatma Zerrin gibi bazı kadınların yazmış olduğu makalelerin sıklığından yola çıkarak yazı kadrosunda yer aldıklarını söylemek mümkündür. M. Belkıs'ın güçlü bir kaleme sahip olduğu aynı zamanda iyi bir pedagog kimliğine sahip olduğu yazılarından anlaşılmaktadır. Zira M. Belkıs çocuk terbiyesi üzerine yazmış olduğu yazılarından, çocuk yetiştirirken ebeveynin dikkat etmesi gereken hususları sebep ve sonuçlarıyla izah ettiği görülmektedir. Ayrıca okur mektupları tarafından en fazla muhatap alınarak yazdıkları hakkında izah istenen kişi yine M. Belkıs olmuştur. Örneğin, Nebahat imzasıyla M. Belkıs'a ithafen yazılan ve dergide yayınlanan mektupta, M. Belkıs “*cevval bir kalem*” olarak vasıflandırılmaktaydı⁴⁷.

Dergide, sadece Osmanlı tebaasından Müslüman kadınlara değil, aynı zamanda gayrimüslim kadınlara ve hatta başka ülkelerden kadınların

⁴⁵Sacide “ Bir Hasbihâl”,S.20, 23 Nisan 1329/6 Mayıs 1913, s. 3-4.

⁴⁶Mithat Kutlar, Ulviye Mevlan: Yaşamı ve Düşünceleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 11.

⁴⁷Nebahat, “Mükerrerem Belkıs Hanımefendiye”, S. 87, 29 Haziran 1329/12 Temmuz 1913, s. 1.

yazılarına da yer verildiği görülmektedir. Bunun yanında derginin ilk sayfasında genellikle Kadınlar Dünyası imzasını taşıyan yazılar yer almaktadır. Dergi adına yazılan bu makalelerin yazı üslubu, içeriği göz önünde bulundurulsa bile kim tarafından yazıldığını saptamak oldukça güçtür. Fakat bu yazılara çoğunlukla *İctimâîfadesinin* bir açıklaması olarak konuya başlandığından konu içeriği, özel başlıklar dâhilinde ele alınmamaktadır. Bu yazılar daha çok kadınların genelini ilgilendiren ve *Müdafaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti*'nin de misyonunu üstlendiği meseleler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir⁴⁸.

İçeriği

Kadınlar Dünyası; kısım-ı içtimai (sosyal), kısım-ı edebi, evrak-ı varide (okuyucuların gönderdikleri yazılar), kadın tefrikası gibi kısımlardan meydana gelmekteydi. Derginin ilk sayfası içtimai konuların işlendiği ve çoğunlukla Kadınlar Dünyası imzasını taşıyan makalelerden oluşmaktaydı. Derginin ilk 12 sayısında çeşitli toplumlarda kadın hakları ve hukuku hakkında bilgi verilmekteydi⁴⁹. Daha sonraki sayılarda ise; kadın erkek eşitliği, kadınların toplumdaki yeri, kadınların çalışma hayatına girmesi ve erkeklerle teşriki mesai etmesi, aile üyeleri arasında yardımlaşmanın önemi, toplumun millet olarak tekâmül etmesi, toplumdaki dedikodu hastalığı gibi sosyal meselelere daha çok yer verildiği görülmektedir⁵⁰.

Evrak-ı varide kısmında, kadın okurların sorun veya mesajlarını içeren mektuplara; kısım-ı edebi veya edebiyat kısmında ise, kadınlığın içinde

⁴⁸Derginin 119. sayısında, dergi tahrir heyeti ve ilk kez uçakla uçan Belkis Şevket Hanım'ın fotoğrafına yer verilmektedir. Her ne kadar uçak önünde çekilmiş yazı kadrosunun resimleri bir karede dergi kapağında yer alsada da fotoğrafta kimlerin olduğu belirtilmemiştir. Bununla beraber fotoğrafta yer alan ve sayılarının 16 olarak tespit edildiği bu yazı heyetinin arkasında "*Müdafaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti*" adını taşıyan bir de flama mevcuttur. Bu fotoğraf, cemiyetin ve derginin birlikte faaliyet gösterdiğinin kanıtıdır (bkz. EK-III'deki fotoğrafa). Yine bu derginin 9. sayfasında Belkis Şevket Hanım'ın uçak üzerinde nutuk irade ederken çekilmiş bir fotoğrafı da mevcuttur. Aynı uçak üzerinde kim olduğu ifade edilmeyen bir beyle çekilen bu fotoğraf Osmanlı hanımlarının geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir. Bir Osmanlı hanımının yabancı bir erkekle değil bir fotoğrafta görüntülenmesi yan yana durmasının bile uygun görülmediği bir dönemde bu fotoğraf kadın inkılâbı gelişiminin boyutlarını göstermesi açısından da son derece önemlidir (bkz. EK-IV'deki fotoğrafa).

⁴⁹Bkz. "Hukûk-ı Nisvân", S.1-12, 4-15 Nisan 1329/17-28 Nisan 1913.

⁵⁰Örneğin bkz. "Meserretlerimiz", S. 15, 18 Nisan 1329/1 Mayıs 1913, s. 1; "Terâkki Adımları", S. 16, 19 Nisan 1329/2 Mayıs 1913, s. 1; "Ziyâ'-ı Elîm", S. 17, 20 Nisan 1329/3 Mayıs 1913, s. 1; "Teşebbüs-i Şahsi", S. 18, 21 Nisan 1329/4 Mayıs 1913, s. 1; "Çalışmak Hakkımızdır", S. 19, 22 Nisan 1329/5 Mayıs 1913, s. 1; "Hürriyet İsteriz!", S. 20, 23 Nisan 1329/6 Mayıs 1913, s. 1; "Ceşâret-i Medeniyye", S. 21, 24 Nisan 1329/7 Mayıs 1913, s. 1; "Hakkımızı Arayalım", S. 22, 25 Nisan 1329/8 Mayıs 1913, s. 1; "Sü-i Telakkî", S. 25, 28 Nisan 1329/11 Mayıs 1913, s. 1; "Her Aile Bir Şirkettir", S. 31, 4 Mayıs 1329/17 Mayıs 1913, s. 1 vd.

bulduğu konumu dile getiren ve aynı zamanda milletin terakkisini konu alan şiirlere yer verilmekteydi. Derginin 101. sayısından itibaren havâdis-i dünya başlığı altında yeni bir kısım daha ilave edildi. Bu kısımda, yurtiçi ve yurtdışında kadınlarla ilgili önemli olay ve haberlere yer verilmekteydi⁵¹.

Yine bu sayıdan itibaren, kadınların toplumsal hukuklarıyla ilgili yazılara, muhtelif konular üzerine okuyucuların gönderecekleri makalelere yer verileceği, hatta ödüllü bilmece ve yarışmaların da düzenleneceği okuyuculara duyuruldu⁵². Artık bu sayı ile birlikte dergide bol miktarda reklam ve ilanlara yer verildiği görülmektedir.

Dergide yer alan konular sadece kadın eksenli de değildi. Bunun yanında vatandaşlık bilincini geliştirmeye yönelik tarihi ve millî konular ile ilgili makalelere⁵³, hatta derginin yayınlandığı dönemde yaşanan savaşların ve özellikle Balkan Savaşı yenilgisinin millet üzerindeki psikolojik etkisini azaltmaya ve millî heyecanın oluşması için millî hikâyelere de yer verildiği görülmektedir⁵⁴.

Ulviye Macit tarafından kaleme alınan ve *Şermende* başlığını taşıyan hikâye 49. sayıdan bazı istisnalar hariç 87. sayıya kadar tefrika olarak yayımlandı⁵⁵. Buna ilaveten *Müntahap Sözler* başlığını taşıyan kısımda ise, özlü sözlere yer verilmekteydi. Bu sözlerin muhtevası oldukça geniş olup, genellikle kişinin faydası adına söylenmiş ve tavsiye nitelikli cümlelerden oluşmaktaydı. Her ne kadar bazı sayılarda yazar adı verilmeden yayımlanan bu sözler, çoğunlukla Süreyya Lütfü'nün kaleminden çıkmaktaydı⁵⁶.

Dergide sağlıkla ilgili meselelere de yer verildiği görülmektedir. Örneğin derginin ilk 18 sayısında *Bedianın İmtihani* ve *Bedianın Dersi* başlığı altında tıbbi konuların ele alındığı bir yazı serisi yer aldı.⁵⁷ Bedia ve ağabeyi arasındaki soru-cevap şeklindeki konuşma okuyucuya aktarılmaktaydı. Ağabeyi Bedia'ya tıpla ilgili sorular sormakta, o ise bu sorulara eksiksiz cevap vermekteydi. Diyalog halinde verilen bu bölümün amacı, kadınlara tıp ve sağlık hakkında bilgi ve önerilerde bulunmaktı. Bu

⁵¹Örneğin bkz. “Kadınlarımıza Menfûr Tecâvüzler”, S. 101, 27 Temmuz 1329/ 9 Ağustos 1913, s. 13; “Ma’dencilikte Kadınlarımız”, S. 106, 24 Ağustos 1329/6 Eylül 1913, s. 15; “Kadınlarımızda Hitabet”, S. 109, 14 Eylül 1329/17 Eylül 1913, s. 9 vd.

⁵²“Tebşîr”, S. 100, 14 Temmuz 1329/27 Temmuz 1913, s. 1.

⁵³Örneğin bkz. Fatma Mükerrerem, “Edirne”, S. 102, 27 Temmuz 1329/9 Ağustos 1913, s. 15.

⁵⁴Örneğin bkz. Maizer Cavit, “Gönüllü”, S. 105, 17 Ağustos 1329/30 Ağustos 1913, s.11-12.

⁵⁵Bkz. Ulviye Macit, “Şermende”, S.49-87, 22 Mayıs 1329/4 Haziran 1913-29 Haziran 1329/12 Temmuz 1913.

⁵⁶Bkz. Süreyya Lütfü, “Müntahap Sözler”, S.49-69, 22 Mayıs 1329/4 Haziran 1913- 11 Haziran 1329/24 Haziran 1913.

⁵⁷Bkz. “Bedianın İmtihani”, S. 1-18, 4 Nisan 1329/17 Nisan 1913-21 Nisan 1329/4 Mayıs 1913.

bölümün aktarıma yöntemi dikkate alındığında, kadınların da en az erkekler kadar tıbbi meselelere vakıf olduğunu göstermeye çalışıldığı, geri planda bir his uyandırmaktadır.

Açık muhabere kısmı, derginin okuyucularla iletişimin sağlandığı kısım olup, bu bölüme yer verilmesi 55. sayıdan itibaren oldu.

Asârı münteşire kısmında da neşrolunan bazı eserlerin tanıtımı yapılmaktaydı. Örneğin; kadın haklarının güçlü savunucularından olan Celal Nuri'nin *Kadınlarımız* adlı eseri, derginin 59. sayısında tanıtımı yapılarak kadınların bu kitabı almaları tavsiye edilmekteydi. Kitabın fiyatının merkezde yedi, taşrada sekiz kuruşa satıldığı duyurulmaktaydı. Ayrıca yeni çıkan gazete ve dergilerin tanıtımlarına da dergide yer verildiği görülmektedir⁵⁸.

Kadınlar Dünyası bir kadın dergisi olması itibariyle, dergide kadınların giyim ve kuşamı, tesettür, moda vb. gibi konulara da oldukça yer verilmekteydi. Kadın modasının takip edildiği ve bu hususta basılan yerli veya yabancı fotoğraflarla, kadın okuyucular bilgilendirilmeye çalışılmaktaydı. Ayrıca dergide makyaj malzemeleri, bakım kremleri vb. gibi kadın güzellik malzemeleriyle ilgili oldukça reklamlara da yer verildiği görülmektedir.

Kadınlar Dünyası'nın, kadın derneklerine, kadınlar tarafından kurulmuş cemiyetlerin tüzüklerine yer vermekte, faaliyetleriyle ilgili dergide detaylı bilgiler yer almaktaydı. Bu hususta daha çok Esirgeme Derneği ile ilgili haberler dikkat çekmektedir. Derginin 2. sayısında derneğin nizamnamesine yer verilmekle beraber, daha sonra ki sayılarda da derneğin yardım faaliyetleri hakkında haberler yapılmaya devam edildi.⁵⁹ Eğitim faaliyetlerine de önem verilmekte olup, yeni açılan veya açılması planlanan okulların programları dergide yayınlanmakta ve bu hususta haberler yapılmaktaydı⁶⁰.

Yayın politikasıyla, yazarlarıyla, teşkilatlanmasıyla kapsamlı bir dergi olan Kadınlar Dünyası, son dönem Osmanlı kadın hareketinin yapılanması adına önemli bir girişim olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar derginin yayınlanması üç kez kesintiye uğramış olsa da, 1921 yılına kadar yayınlanma başarısını göstermiştir. Hangi şartlarda olursa olsun derginin yayınlanmaya devam etmesi, Osmanlı kadınlarının azmini ve mücadelecili ruhunu göstermektedir.

⁵⁸ Âsar-ı Münteşire, "Kadınlarımız", S. 59, 1 Haziran 1329/14 Haziran 1913, s. 4

⁵⁹ Bkz. "Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği Nizam-nâmesi", S.2, 5 Nisan 1329/18 Nisan 1913, s. 4.

⁶⁰ Bkz. "Ders Programları", S.23, 26 Nisan 1329/9 Mayıs 1913, s.4; "Nizam-nâme-i Dâhili", S.24, 27 Nisan 1329/10 Mayıs 1913, s. 4.

Sonuç

Tanzimat ile birlikte başlayan modernleşme hareketinin önemli bir adımı da kadınların toplumsal rollerinin değişimidir. Elbette geleneksel anlayışlara rağmen hemen bir değişimin olduğu da söylenemez. Osmanlı yönetiminin kadınlara yönelik attığı öncelikli adım, kız çocuklarının eğitilmesi oldu. Kızların eğitimiyle başlayan bu değişim hareketi, beraberinde yeni gelişmelerin meydana gelmesini sağladı. Nitekim toplumda eğitilmiş kadınların yer almaya başlamaları ve geleneksel anlayışlara rağmen toplumda var olduklarını gösterme çabaları, Osmanlı da bir kadın hareketini başlattı. İşte Osmanlı kadınlarının bu hak arama mücadelelerinde önemli bir araç da basın oldu.

Kadınlara yönelik çeşitli yayınların yapılmaya başlaması Tanzimat ile başlayan süreçte olduysa da, kadınların basını etkili olarak kullanması ve kadınlara yönelik birçok gazete ve derginin yayınlanması, II. Meşrutiyet ile birlikte olmuştur. Bu dönemde basın hayatında yer alan ve kadınlar arasında önemli ilgi gören yayınlardan birisi de Kadınlar Dünyası oldu.

Kadınlar Dünyası, Balkan Savaşı'nın devam ettiği sancılı bir dönemde yayın hayatına girmesine rağmen, yayın politikası ile dikkat çeken bir dergidir. İdari ve yazı kadrosunun tümü kadınlardan oluşan bu dergi, öncelikle kadınları bilinçlendirme ve örgütlendirmede önemli katkısı oldu. Yayınlarında kadınların toplumsal sorunlarını etkili biçimde anlatmaya çalışması okurları arasında büyük ilgi görmesini sağladı. Kadınlar Dünyası, kadın meselelerini her yönüyle ele aldığı gibi, kadın haklarını gündeme getirmeye çalışması ve bu uğurda mücadele vermesiyle de dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak; Kadınlar Dünyası ve diğer kadın yayınları, Osmanlı döneminde kısa zamanda istenilen sonuçları elde edememişse de, Cumhuriyet döneminde aile ve kadına yönelik yapılan hukuki düzenlemelerde, kadınlara yönelik yapılan inkılâplarda fikri zemininin sağlanmasında etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Kadınlar Dünyası Dergisi

- Emine Seher Ali, “İş Görebiliriz”, S. 26, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913.
- Fatma Mükerrerem, “Edirne”, S. 102, 27 Temmuz 1329/9 Ağustos 1913.
- Fatma Zerrin, “Tiz Reftâr, Fakat Mantıkla”, S.92, 4 Temmuz 1329/17 Temmuz 1913.
- Loksandra Aslanidi, “Kadınlar Dünyası Muharrirelerine”, S.62, 4 Haziran 1329/17 Haziran 1913.
- Maizer Cavit, “Gönüllü”, S. 105, 17 Ağustos 1329/30 Ağustos 1913.
- Nebahat, “Mükerrerem Belkıs Hanımefendiye”, S. 87, 29 Haziran 1329/12 Temmuz 1913.
- Sacide “ Bir Hasbihâl”,S.20, 23 Nisan 1329/6 Mayıs 1913.
- Süreyya Lütfü, “Müntahap Sözler”, S.49-69, 22 Mayıs 1329/4 Haziran 1913-11 Haziran 1329/24 Haziran 1913.
- Ulviye Macit, “Şermende”, S.49-87, 22 Mayıs 1329/4 Haziran 1913-29 Haziran 1329/12 Temmuz 1913.
- “Nizam-nâme-i Dâhili”, S. 24, 27 Nisan 1329/10 Mayıs 1913.
- “Her Âile Bir Şirkettir”, S. 31, 4 Mayıs 1329/17 Mayıs 1913.
- “Kıyafetimizin Islahı”, S.57, 30 Mayıs 1329/12 Haziran 1913.
- “Osmanlı Müdâfa‘a-i Hukûk-ı Nisvan Cemiyeti Programı”, S.55, 28 Mayıs 1329/10 Haziran 1913.
- “Sû-i Telakkî”, S. 25, 28 Nisan 1329/11 Mayıs 1913.
- “Kadınlarımız”, S. 59, 1 Haziran 1329/14 Haziran 1913.
- “Ma‘dencilikte Kadınlarımız”, S. 106, 24 Ağustos 1329/6 Eylül 1913.
- “Avrupa Matbû‘âtı Münasebetiyle”, S. 14, 17 Nisan 1329/ 30 Nisan 1913.
- “Kadınlarımıza Menfûr Tecâvüzler”, S. 101, 27 Temmuz 1329/ 9 Ağustos 1913.
- “Bedia’nın İmtihanı”, S.1-18, 4 Nisan 1329/17 Nisan 1913-21 Nisan 1329/4 Mayıs 1913.
- “Hukûk-ı Nisvân”, S.1-12, 4-15 Nisan 1329/17-28 Nisan 1913.
- “Tebşîr”, S. 100, 14 Temmuz 1329/27 Temmuz 1913.

- “Kadınlarımızda Hitabet”, S. 109, 14 Eylül 1329/17 Eylül 1913.
- “Osmanlı Müdafa’a-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti Faaliyette”, S.64, 6 Haziran 1329/19 Haziran 1913.
- “Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği Nizam-namesi”, S.2, 5 Nisan 1329/18 Nisan 1913.
- “Meserretlerimiz”, S. 15, 18 Nisan 1329/1 Mayıs 1913.
- “Terâkki Adımları”, S. 16, 19 Nisan 1329/2 Mayıs 1913.
- “Ziyâ’-ı Elîm”, S. 17, 20 Nisan 1329/3 Mayıs 1913.
- “Teşebbüs-i Şahsi”, S. 18, 21 Nisan 1329/4 Mayıs 1913.
- “Çalışmak Hakkımızdır”, S. 19, 22 Nisan 1329/5 Mayıs 1913.
- “Hürriyet İsteriz!”, S. 20, 23 Nisan 1329/6 Mayıs 1913.
- “Cesâret-i Medeniyye”, S. 21, 24 Nisan 1329/7 Mayıs 1913.
- “Hakkımızı Arayalım”, S. 22, 25 Nisan 1329/8 Mayıs 1913.
- “Ders Programları”, S. 23, 26 Nisan 1329/9 Mayıs 1913.

Araştırma ve İncelemeler

- Aşa, Emel, “1869-1923 Yılları Arasında Yayınlanan Türk Kadın Ve Aile Dergileri”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 3, Ankara, 1992, s. 966-978.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 2010.
- Çakır, Serpil, “II. Meşrutiyet Devri Kadınlarının Aile Anlayışı”, *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 1, Ankara, 1992, s. 238-251.
- Çakır, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, 1996.
- Çiçekler, Mustafa-Andı, Fatih (hızl.), *Yeni Harflerle, Hanımlara Mahsus Gazete*, İstanbul, 2009.
- Kaplan, Leyla, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadınlarının Özgürleşme Hareketi”, *Osmanlı*, C. 5, Ankara, 1999, s. 466-473.
- Kaplan, Leyla, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara, 1998.
- Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Ankara, 1991.

- Kutlar, Mithat, Ulviye Mevlan: Yaşamı ve Düşünceleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Özaydın, Zuhâl, “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Çalışmaları”, *Türkler*, C. 13, Ankara, 2002, s. 687-698.
- Özkiraz, Ahmet- Arslanel, M. Nazan, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.3, No: 1, 2011(Online), s. 1-10.
- Shaw, Standford J., Kural Shaw, Ezel, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul, 1982.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler*, İstanbul, 2009.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, C. I, İstanbul, 1988.
- Yıldırım, Yılmaz, *Şerif Mardin Düşüncesi Işığında Türk Modernleşmesi Açısından Sivil Toplum ve Osmanlı Kaynakları*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- Zihnioğlu, Yaprak, *Kadınsız İnkılap*, İstanbul, 2003.

EK I: Bir tasvir (*Kadınlar Dünyası Dergisi* S. 105, 17 Ağustos 1329/30 Ağustos 1913, s. 9)

EK II: Osmanlıca ve Fransızca Kapak (*Kadınlar Dünyası Dergisi*, S. 123, 21 Aralık 1913)

EK III: Müdâfaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti İdare Heyeti ve Kadınlar Dünyası Yazı Heyeti (*Kadınlar Dünyası Dergisi*, S. 119, 23 Teşrin-i Sâni 1329/6 Aralık 1913, s. 1)

EK IV: Belkıs Şevket Hanım'ın uçak üzerinde nutuk irade ederken çekilmiş bir fotoğrafı (*Kadınlar Dünyası Dergisi*, S. 119, 23 Teşrin-i Sâni 1329/6 Aralık 1913, s. 9)

